

5. Учебное исследование детей младшего школьного возраста должно осуществляться при помощи и поддержке педагогов и родителей. Задачей педагога – научного руководителя является не только руководство исследованием младшего школьника, но и установление тесного контакта с его родителями, разъяснение, в чем может заключаться их помощь. Заинтересованность родителей является еще одним важным мотивирующим фактором исследовательской деятельности учащихся начальной школы. Таким образом, одним из способов в реализации задач новых стандартов, как раз является обучение детей навыкам исследовательской деятельности, поскольку она помогает:

- научить себя учиться, что способствует саморазвитию;
- утвердить себя в своих глазах и в глазах других людей, что способствует самоутверждению;
- найти себя, что будет способствовать самоопределению;
- реализовать себя, что способствует самореализации;
- научиться управлять собой, что способствует саморегуляции и самовоспитанию.

Литература

1. Балакшина Л.Г. Исследовательская деятельность младших школьников.- Фестиваль педагогических идей «Открытый урок», 2007-2008.
2. Осипова Г.И. Опыт организации исследовательской деятельности школьников: «Малая академия наук» // Волгоград: Учитель, 2007.
3. Савенков А.И. Методика исследовательского обучения младших школьников. – Самара, 2007.
4. Саломатова О. С. Организация проектно-исследовательской деятельности учащихся. - Абакан, 2006.

Арбабаева А.Т., Эбдраманова С. Ф.
Академик Е.А.Бөкетов атындағы ҚарМУ

НАШАР КӨРЕТІН БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРДЫҢ ҚАБЫЛДАУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Баланың заттық әлемі біртіндеп тереңдеген сайын, заттық қабылдау қалыптасады. Заттармен ойнағанда, оқу және еңбек объектілерімен іс-әрекетке түскенде, ол сипап сезу, көру және қозғалыс арқылы танысады.

Сенсорлық даму барысында балада мимен бейнеленген заттар мен құбылыстар туралы бүгіндей бейне қалыптасады, заттардың бір бөліктерінен, сапасы туралы, бірақ олардың механикалық қатармен орналасуы бірікпейді.

Бейне бүтіндігі заттық әлем туралы білім қалыптасу негізінде және де сезіну және әрекеттенуді қабылдағанда қалыптасады.

Қабылдау бүтіндігі оның құрылымымен байланысты. Қабылдау құрылымы - бұл қоршаған ортадағы заттардың бүтіндей бейнесінің өз уақытымен қалыптасуы. Қабылдаудың бүтіндігі және құрылымдығы талдағыштардың байланысқан әрекетінің қорытындысы. Қабылдау заттардың заттық қасиетін және белгілерін ғана бейнелемейді, мағыналы жағынан және заттың атауын да немесе құбылысты бейнелейді. Баланың өткен тәжірибесі заттар немесе құбылыс бейнесі қалыптасуына, және оның іс әрекетінің қызығушылығына, ынтасына, мақсатымен тапсырмаларына байланысты. Жинаған тәжірибесі көп болса ынтасы және қайырымды тапсырмалары, соншалық балалардың қабылдауы және бейнелі көрінісі бай болады.

Ми бөлімдеріне сәйкес көру, есту, сипап сезу, дәм сезу, иіс сезу, қабылдауларды бөліп қараймыз. Адам көздің көмегімен заттардың түсін, көлемін қабылдайды, заттардың қозғалысын бағытын нықтайды, кеңістікте бағдар жасай алады.

Нашар көретін және жартылай көретін адамдарда көру қабілеті бұзылысы кезінде көзбен қабылдау функциясы қысқарады және көзбен қабылдау әлсірейді, ал көру қабілеттерін толық

жоғалтқан адамдарда толығымен көзбен қабылдауы, көзбен сезінуді толығымен жоғалтады. Нашар көретін балаларда заттарды және суреттерді тануда қиындықтар туындайды. Келесі суреттерді қабылдаудың бұзылыстары анықталды: бейненің айқын болмауы, бөлшектерін қалдырып кету [1]. Бөлек элементтерін анық қабылдамағаннан және анық емес елестете алмау салдарынан сурет туралы қате түсінік қалыптасады.

Нашар көретін балалардың суретті бөлшектеп қараған соң, оның мазмұнын түсіну қиынға түседі, ондағы бейнеленген заттар арасындағы кеңістік қатынасын қабылдау бұзылады. Кенеттен көзбен қабылдау: геометриялық фигураларды, сандарды, ұқсас дыбыстарды бұлар жартылай көз жасушаларының атрофиясында, сары дақтың дегенерациясында, афакияда, екінші катарактада, глаукомада жылдамдығы төмендейді. Нашар көретін балалардың қабылдауы оқуы мен жазуыда өте жай, айқын емес, бұрмаланған. Оқуында оптикогностикалық бұзылыс туындайды негізгі себептері көзбен қабылдау бөлшектенбеген, бірдей формалар араласып кеткен, кеңістік туралы түсінік қалыптаспаған. Көру қабілетінің төмендеуі графикалық жазу біліктілігіне теріс әсер етеді. Балалар көбіне дәптердегі сызықты айырмағандықтан қисық жазады. Әріптер элементтері дұрыс жазылмауы байқалады, олардың сөздерде, сөз жолдарында бір бірінен дұрыс орналаспауы, әріптердің алмастырылуы, бейнелеу элементтері қалып қояды [2].

Көру қабілетінің қабылдауының бұзылысы көру қабілетінің өткірлігі 0,2 ден төмен болса байқалады. Бірақ қалдық көру қабілеті, көру бейнесі қалыптасуына және кейбір іс әрекет түрлерінде және кеңістікте бағдар жасай алуына жетекші болып қала береді. Заттың негізгі белгісі, яғни оның сенсорлы мазмұны форма болады. Қабылдау сұрақтарымен айналысатын көптеген отандық ғалымдар заттың формасын бөліп көрсетеді, өйткені ол ақпараттық белгі деп саналады.

Балалардың заттарды қабылдауы физиологиялық зерттеу куәлік етеді, қабылдаған зат белгілері бірдей емес, физиологиялық күшінен тұрады. Қабылдаудың физиологиялық механизмінің құпиясы әлсіз компоненттің индукциялық тежелуінен мықты болуынан тұрады. Заттық тітіркенуде форма физиологиялық мықты компоненттер қатарына жатады, ол мазмұнымен тығыз байланысты. Заттың формасын қарастырғанда балалар затты сипаттайтын сапасын және құрамын қарастырады. Заттың формасы геометриялық фигураларға: шар, шаршы, үшбұрыш, тікбұрыш және т.б бөлінеді. Форманың геометриялық параметрлері өлшемдер, сызық арасындағы бұрыштары және элементтердің жазықтығы, тіксызықтығы және форманың шекарасының қисықтығы болып саналады. Осының барлығы форманың өлшемділігін және динамикалық, статикалық күйін сипаттайды. Балалар геометриялық формалар мен элементтерді визуальды қабылдағандағы қиындықтар, көрнекіліктерді түсіну, зат туралы бейне қалыптасуы қиындатылады. Заттың формасын зерттегенде өзіндік мазмұнына қарай әртүрлі характерлі бағдарлау, іздеу, перцептивті танымдық және логикалық операциялармен байланысты. Нашар көретіндердің форманың элементтерін байқау мүмкіндіктері, түсті қабылдау, стереоскопты иілімді және де басқаны сезу көру анализаторының мүмкіндіктеріне байланысты.

Көру жүйесі нысана мен фон арасындағы шекараны айырып қана қоймай және соның артынан қадағалай білу керек. Мұның барлығы көз қозғалысымен іске асады, контурын екінші рет айқындағанда және бұл заттың формасын бейнелегенде міндетті талап.

Заттың формасын көзбен қабылдауға заттың көлемі, көзге дейінгі арақашықтық, нысана мен фонның жарықтылығы мен ашықтығының қарамақарсылығы әсер етеді және т.б.

Форманы тану үшін мағыналы қабылдауды іске қосу керек және ойлау қабілетін дамыту болжанады [2].

Заттың көлемін қабылдауда маңызды шарт болып, біруақытта шолу мүмкіндігі болып саналады. Затты көзқараспен қамту қабілеті, баланың көру алаңының шекарасына, заттың көлеміне және қашықтығына байланысты.

Нашар көретіндер арасында көру алаңы тарылған тұлғалар бар, оларда көрнекілік затты біркездік шолу қиындатылады (суреттерді, макеттерді, приборларды). Нашаркөретіндердің көру қабілеті затты қабылдау мен тануда сұлбаның бірізді жиегін жасайды.

Көру алаңы тар тұлғалар фигураны көзқараспен бірнеше рет қоршайды, оларда жиегінен сырғып кету туындайды, жиі қозғалыс бағыты өзгереді, кейін қайту, бекіту уақыты ұзарады.

Нашар көретін балаларда көз қозғалысы бұзылысы байқалады: көзқарасты тұрақсыз бекіту және біркелкі емес көздің қозғалысы, нистагмды қозғалыс (көздің дірілдеуі), көзбен бақылау функциясы, көз алмасының қозғалысы амплитудттары өзгереді, көзді бұрғанда кейбір шектеулік байқалады.

Нашар көретін балалардың көзқозғалыс функциясының дамымау деңгейі ауруына және орталық көру өткірлігінің жағдайына байланысты. Көз аппаратының қозғалыс функциясының дамымауы немесе бұзылысы толық емес көру қабілетінде заттарды және суреттерді қабылдауы, пропорцияларды көзбен өлшеп арақашықтықты бағалау қиынға түседі [20, с.45].

М.И.Земцова белгілеп көрсетті яғни күрделі жүйелі байланысы көздің оптикалық және қозғалыс компоненттері арасында көзді қозғау функциясы оқыту барысында білімге сүйене отыра дамиды және жетіледі. Бұл үшін барлық жағдайды жасау қажет, балалар заттарды, қоршаған ортаның болып жатқан процесстер мен жайттарды тікелей бақылау үшін. Арнайы бағытталған жаттығулар көлемдерді қабылдауын дамыту үшін, көлемдер қатынасын, бағыттар арақашықтығын бағалау үшін қолдану маңызды роль атқарады [3].

Заттар мен суреттер туралы ақпарат беретін маңызды белгілері олар түсі мен қанықтылығы. Визуалды түрде және ұзақ уақыт түс бала есінде бекітіледі. Нысананы тапқан кезеңнен бастап түс көңілін аударатын сигналды құрал болады. Түсті дақтың өзі, көру реакциясын ынталандырады. Келесі қабылдау кезеңдерінде қоршаған ортамен байланысқа түскенде, түс заттың түсін, көлемін айқындаушы құрал қызметін атқарады.

Түс форманың объективті құрамы және ауқымды эмоциональды айқындаушы құралы болып табылады. Алдымен барлық түс түрлерінің спектрі эмоциональды түрде, дене температурасымен сезімді қабылдаумен байланысады. Қызыл, қызғылт сары, сары түстері жылылықпен, жасыл, көгілдір, көк, күлгін түстері суықпен байланысты, түс белсенді түрде баланың көңіл-күйіне әсер етеді. Мысалы, қызыл түс қоздырады және шектейді, ал жасыл және көгілдір түстері тыныштандырады.

Түсті көру заттарды және суреттерді тануда, нысананың бөлшектерін айыруға және көп көлемді ақпаратты белгілерді қабылдауда үлкен роль атқарады.

Көпшілік нашар көретін балаларда қызыл, жасыл, көк, түстерін қабылдау әлсіз екендігі белгілі. Түсті айыру бұзылысының формасының деңгейі, көру қабілетінің бұзылысының клиникалық формасынан және оның туындауы шектелуі мен барысына байланысты.

Әртүрлі аурулар және түсті көру бұзылысының туындауы, баланың түсті қабылдауындағы және жағдай жасаудағы жеке ерекшеліктерін, түсті қабылдаудағы жетіспеушілігін, орнын толтыруды есепке ала отырып болжайды. Бұлар заттар мен суреттердегі түстер түрінің ашықтығын, қанықтылығын күшейту арқылы және арнайы сурет және сызба салу құралдарын қолдану арқылы едәуір орнын толықтыруы мүмкін. (түске сәйкес фломастерлер, жарықты және түсті реттеуші жарықтандыратындарды және т.б.).

Түстер және көлеңкелі қарама-қарсы түстер әдетте көлемді форманы үлгілеу құралы немесе кеңістік қатынастар дейді. Қарама қарсы түстерді білікті пайдалану көптеген композициялық құралдары мен әдістерінің әсер ету күші, осыған байланысты.

Көптеген зертеушілер нашар көретін оқушылар қарама қарсы түстерді саралап жіктеп сезеді деп көрсетеді. Оқулықтарда, бейнелі көрнекілікті таратпа заттарда әртүрлі деңгейлі қарама қарсы түстер болады. Осылардың көпшілігі қабылдауда жеткіліксіз, оқушылар фоннан ақ қараны және түрлі түсті бейнелерді жеткіліксіз бөледі және қарама қарсы түстерді қабылдауы төмен. Осыған байланысты олар түрлі түсті бейнелі заттарды және қоршаған орта болмысын нашар салыстырады

Тоналды қарама қарсы түстер шкала көмегі суреттерді іріктегенде, бейнелерге қызыл, сары, жасыл және көк түстерін дұрыс қолдануы, көптүсті көрнекілік құралдарын қолдану, заттарға және қоршаған орта болмысына сай таңдаулы элементтерін дұрыс тану үшін және олардағы ақпаратты белгілерін бөліп көрсетуге көмегі тиеді.

Бейнелердегі жоғары үндесетін карама қарсы түстер арқылы (90-95%) біртекті және күрделі түстерді балалардың көпшілігі заттардың формасын, көлемін нақты танып біледі. Осыған байланысты олар көптүсті бейнелерді жеткілікті түрде сипаттайды. Бұл түсті қабылдау бұзылысы, нақты біртекті түстерді айыру, басқа сақталған түсті айыру функциясымен, түсті бейнелерді нақты түсті заттармен және қоршаған орта құбылыстарымен көзбен көріп салыстыру тәжірибесі болғандықтан толықтырылады. [4].

Бұл түрлі-түсті суретті-графикалық көрнекілік құралдарын қолдану керектігі туралы куәлік етеді, оларды нашар көретін балалар бейнелерді таңдай білу біліктілігі және оларда салыстыру, бөліп қарау, белгілерін саралап қарау процессін және сай келетін заттарда және құбылыстарда дамыту. Осыған байланысты арнайы тест-фигуралар өңделді, балалардың ақ-қара және түрлі-түсті әртүрлі карама-қарсы түсті бейнелерді қабылдау мүмкіндіктерін анықтау үшін суретті-көрнекілікті таңдау әдісі қолданылады.

Әдебиеттер

1. Земцова М.И. Системный характер формирования психической деятельности дошкольников с нарушением зрения //Аномалия развития и коррекционно-воспитательная работа при глубоком нарушении зрения у детей: Сб. научн. Тр. НИИ дефектологии.
2. Актуальные проблемы социально – трудовой реабилитации инвалидов по зрению в свете требований перестройки всех сфер общества. - Минск, 1989.
3. Феоктистова В.А. Элементарная реабилитация слепых как составная часть общей модели интеграции //Сборник по реабилитации слепых. - М.: ВОС, 2000.

Асетова Ж.Б.

Академик Е. А. Бөкетов атындағы ҚарМУ

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ҚЫЗЫҒУШЫЛЫҒЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ӨЗЕКТІЛІГІ

Бүгінгі күні өткеннің қателіктері неден тұратындығын біліп қою жеткіліксіз. Маңыздырағы - қандай бағыттарда ілгерілетуді ұғыну мен түсіну. Осындай бағыттардың бірі психологиялық-педагогикалық білімдердің берік ағынын тірек еткен, ХХІ ғасыр білімі деп батыл санауға болатын инновациялық креативті білім беру болып табылады. Инновациялық креативті білім беру – қазіргі мектептерде оқытудың шығармашылық қызметі сапасын анықтайтын, жаңаны тану мен жасауға бейімделу арқылы танылатын әрбір жеке тұлғаны қалыптастыруға бағыттайтын интеллектуалдық процесс.

Қазақстандық ғалым Р.С.Омарова креативтілікті рухани құндылықтарды жасаушы және жеке тұлғаның шығармашылық тұрғыдан өзін-өзі дамыту шарты бола отырып, рефлексия мен субъективтік өзін-өзі бағалау негізінде жаңа нәтижелерге жетуде шығармашылыққа қабілеттілігінен көрінетін сапалық қасиеті ретінде анықтайды [1].

Мектеп оқушыларының шығармашылық қызығушылығын қалыптастыру өте маңызды, күрделі және көп салалы мәселе болып есептеледі. Шығармашылық дегеніміз – бұл адамның өмір шындығында өзін-өзі тануға ұмтылуы, ізденуі. Өмірде дұрыс жол табу үшін адам дұрыс ой түйіп, өздігінен саналы, дәлелді шешімдер қабылдай білуге үйренуі керек. Адам бойындағы қабілеттерін дамытып, олардың өшуіне жол бермеу адамның рухани күшін нығайтып, өзін-өзі тануына көмектеседі.

«Шығармашылық» сөзінің төркіні этимологиясы «шығару», «ойлап табу» дегенге келіп саяды. Демек жаңа нәрсе ойлап табу, сол арқылы жетістікке қол жеткізу деп түсіну керек. Философиялық сөздікте «шығармашылық қайталанбайтын тарихи-қоғамдық мәні бар, жоғары сападағы жаңалық ашатын іс-әрекет», — деп түсіндіріледі. Ал көрнекті психолог Л.С. Выготский «шығармашылық деп жаңалық ашатын әрекетті атаған». Шығармашылық — өте күрделі психологиялық процесс. Ол іс-әрекеттің түрі болғандықтан тек адамға ғана тән. Ұзақ жылдар бойы шығармашылық барлық адамның қолынан келе бермейді деп